

سؤال و جواب در باب بانک ملی

وتأسیس مکاتب بطرز جدید قرائت شد

س - خدمت حجج اسلام ادام الله اظلالهم مرضه چهارد هیچ هکی نیست در اینکه استتلال ملت و دولت اسلام در این جزه از زمان ممکن نشود مگر بدو امر .

اول ازدیاد قوه دفاعیه که حاصل نخواهد شد مگر بتشکیل نظام و آلات حرب و ادوات آن بطرز جدید دوم استثناء عموم ملت در نوع فواید و مصالح لازمه خود از ملبیصات و امتنه و اجناس خارجه و قهرها که البته حاصل نخواهد شد مگر باینکه خود افراد ملت در داخله مملکت قیام با احداث این امور بقدر حاجت

نوع نمایند و پر واضح است که وجود امر اول بحسب اختلال حالیه مملکت هرگز نخواهد شد مگر باینکه وجوه نقدیه از نوع مردم برضا و رغبت آنها در محلی جمع شود که مصرف آن تحصیل فواید مذکوره باغد تا در نوع و ضرر کل علی حسب سهمه شریک شوند و اسم آن عمل بحسب لسان جاری در این زمان

بانک ملی است که در حقیقت مانند عمل صرافیه است و تطبیق از برایه بجهل مجوزیه شریعه چنانچه حاجت بقرض و استقراض شود مطابق آنچه در رسائل علمیه مسطور است برای آنها میسر است و اما وجود امر دوم منوط است بظلم و ستمی که خود افراد ملت تحصیل نموده و پس از آن بیباشرت خود بدون حاجت یا جانب آلات دفاعیه و سایر ضروریات لازمه را بحسب اقتضای زمان ایجاد کنند و این مطلب بدون احداث مکاتب که مشتمل بر تعلیم این امور باشد صورت نگیرد و پس از این مقدمات غرض از مزاحمت وجودات مقدسه

حجج اسلامیه آن است که تشکیل بانک ملی بمعنی مذکور و تأسیس مکاتب برای تعلیم این امور بنحوی که بهیچوجه بمقاید و اعمال متعلمین ضرر نرساند چه صورت دارد .

(صورت احکام حضرات حجج اسلام)

(دام اظلالهم)

(بسم الله الرحمن الرحیم)

آنچه را که آقایان عظام دامت برکاتهم مرقوم فرموده اند بجا و متبع است انشاء الله تعالی اهالی ایران با استعداد و قابلیت ذاتی که در صنایع دارند اهتمام تمام نمایند که رفع احتیاج آنها بکلی از خارجه بشود و بوجهی از وجوه خارجه را دخیل در امور نشانیند بر بزرگان ملت و دولت هم لازم است ارباب صنایع را تشویق نمایند که استعداد اهل ایران بر مراتب بیش از دیگران است .

(الاحقر نجل المرعوم میرزا خلیل قدس سره)

(بسم الله الرحمن الرحیم)

جواز و رجعان امور مزبوره بر نهج مذکور و بعضی از ربا معرم و مراقبت در حفظ عقاید و اعمال محل شك و شبهه نیست بلکه نظر بتوقف حفظ بیضه اسلام و سد ابواب مداخله اجانب بر آن از اهم تکالیف لازمه بر نوع مسلمین است و انشاء الله تعالی حضرت ولی عصر ارواحنا فداه نصرت و تأیید خواهند فرمود و لا حول و لا قوه الا بالله العظیم .

حرره الاحقر الجانی محمد کاظم الغرسانی

(بسم الله الرحمن الرحیم)

اهتمام مسلمین و عموم اخوان مؤمنین در قیام بانحور مرقومه در وره که موجب تقویت ملت و دولت و دوام همایش اسلام است بنحویکه ترتیب مفید و ارزنگاب معمرات شریعه در مقامات و نتایج شود از

اهم امور راجحه بلکه بلا لحظه جهاتی واجب و لازم است خداوند عالم جلالت الاله ما را از مامورین این امور محسوب فرماید که اهانت بر بر و تقوی است .

(حرره الاحقر صده الله الشاندرانی)

رئیس - معلومات اصاعت تمام اوامر و احکام حضرات حجج اسلام بر تمام افراد ملت لازم است و حالا این احکام در مرقره است یکی مسئله انتخاب و کلا ایلات و یکی مسئله نظام ملی است خوب است رجوع بکمسیون انتخابات و بکمسیون جنگ شده و لازمه دقت را در این دو مسئله نموده و نظریات خود را نوشته بمجلس بدهند تا مطرح شده و اقدام شود .

ایشاً لایحه از حوزه طلاب محترم نجف اشرف حاوی بر ترغیب و تخریب و تشویق بناسیس بانک ملی و ترتیب نظام ملی بطرز جدید و تأسیس مدارس و مکاتب علمیه و ترویج و تکثیر امتنه و وطنیه قرائت شده .

شیخ محمد علی - انتخابات در این ملت آنست که

آقایان علماء و واعظین در این اساس مقدس سبقت و پیش قدمی فرموده اند چون تا حال چنین بنظر قاصر بعضی میامد که آقایان علماء مانع از پیشرفت سیاحت مملکت بوده اند اکنون که بحقیقت مطلب مطلع شده اند . از آقایان علماء نجف اشرف که مؤسین

این اساس مقدس میباشند ملت کمال افتخار و تشکر را حاصل کرده و همچنین از طلاب آنجا که در این باب خیلی زحمت کشیده اند باید این دستخط را که راجع بایلات است

وقرائت شده و در خصوص و کلا ایلات مذاکره هم شده بود زودتر و کلا ای آنها خواسته شوند و آنچه هم که راجع بنظام ملی است آنهم مرجه زودتر باید اقدام نمایند اشخاصیکه وطن خواه و ملت دوست هستند از برای جان فشانای حاضر نه که با کمال مباحات قبول

این خدمت را بکنند پس خوب است که بک کمیسیون برای نوشتن این نظامنامه تشکیل شود که زودتر نظام جدید و سرباز داوطلب گرفته شود .

آقای میرزا فضل علی آقا - آقایان نجف اشرف

و حجج اسلام حقیقه از آن روزیکه این اساس مقدس بر پا شده با کمال مساعدت در هیچ موقع هیچ نکته را فرد گذار نفرموده اند و معلوم میشود که آقایان حجج اسلام ملاحظه حالت حالیه و آنچه ما را میفرمایند و ما نمیتوانیم از همه تشکر هزار بیک آنها برائیم پس بهتر آن است که اظهار تشکرات خود را فله بنمائیم و احکام مطاع ایشان را در موقع اجرا بکناریم بخصوص در مسئله نظام ملی که امروزه خیلی لازم است و باید

انجام شود و الحق و الانصاف کمسیون جنگ هم در این باب خیلی زحمت کشیده و کمال تشکر را از آنها داریم .

آقای حاج امام جمعه - بنده حال خودمان و

این ملت را مقایسه میکردم از فقیر و غنی بادوسال سابق خداوند انشالله این حسابات ماها را زیاد نماید و بدیهی است که استقلال برای هر قومی بهترین نعمت است و استقلال هم نمیشود مگر بزور یک اندازه قوه و قدرت بهتر است از هزار التماس و التجا و در این باب مکرر مذاکره شده و سایر آقایان هم در این باب مذاکره نموده اند و باید این مسئله از مجرای قانون جاری شود که موجب اختلال نظم نکرده پس بر وزارت جنگ لازم است که مرجه زودتر بک نظامنامه برای

تشون ملی نوشته بمجلس بدهد که تفریح و تصویب شده بموقع اجرا گذاشته شود و بقیه بنده این مسئله بر همه کس مبرهن میباشد که طلب استقلال دین و مملکت خود را نموده و حفظ آنرا بر خود واجب بدانند .

آقای سید حسین - این چند مرقره که آقایان حجج اسلام نوشته اند واجب و لازم است مدتی بپیری آنها بکنی خواستن و کلیل ایلات است که مذاکره شده و دیگری بانک ملی است که مدتی است تشکیل آن مذاکرات شده و فایده تا حال مرتب نکشته و دیگری هم نظام جدید است که مقدمه می باشد که آن بر همه ملت واجب است و باید زودتر اقدام کرد تا نظام گرفته شود .

آقای سید حسین - از برای اقدامات آقایان حجج اسلام هر قدر تشکر کنیم کم است زیرا تا کنون بهیچوجه مساعدت خود آن را فرو گذار نکرده اند همانطور فرموده اند باید در این مسئله اقدام شود و فرموده اند باید در این مسئله اقدام شود و اینست که کمسیون جنگ از برای نوشتن این نظامنامه در این باب نوشته و زودتر اقدام شود که مایوس نشوند و همچنین در خصوص بانک ملی که مکرر مذاکره شده و تمام و کلا تصویب نموده اند خوب است این تصویب هم به فعالیت بیاید و بدیهی است اجرای هر کاری هم با دولت است و باید اقدامات نمایند چنانچه حضرت حجه الاسلام آقای آخوند ملا کاظم خراسانی مرقوم فرموده اند و مکرر این مطلب اظهار شده و بمساجه گذشته است .

رئیس - چون وقت گذشته و این مطلب هم اهمیت دارد باشد برای روز شنبه که آقایان و کلام افکار خود را حاضر نموده مجدداً مطرح مذاکره شده و نتیجه صحیح گرفته شود .

آقای سید حسین - این چند مرقره که آقایان حجج اسلام نوشته اند واجب و لازم است مدتی بپیری آنها بکنی خواستن و کلیل ایلات است که مذاکره شده و دیگری بانک ملی است که مدتی است تشکیل آن مذاکرات شده و فایده تا حال مرتب نکشته و دیگری هم نظام جدید است که مقدمه می باشد که آن بر همه ملت واجب است و باید زودتر اقدام کرد تا نظام گرفته شود .

آقای سید حسین - از برای اقدامات آقایان حجج اسلام هر قدر تشکر کنیم کم است زیرا تا کنون بهیچوجه مساعدت خود آن را فرو گذار نکرده اند همانطور فرموده اند باید در این مسئله اقدام شود و اینست که کمسیون جنگ از برای نوشتن این نظامنامه کافی نیست باید زودتر اقدام کند و کمسیون تشکیل بدهد که نوشته شده مجلس بیاید .

آقای سید حسین تقی زاده - بنده آرزوی کم آنچه را که آقایان حجج اسلام نوشته اند تماماً یک معنی دارد و مگر این مسائل در اینجا صحبت شد اما به بعضی از مشکلات دچار گردید و از میان ملی باید نتیجه گرفته شود تمام این سئوالات از عموم ملت ایران بهیچ اسلام عقبات شده و از آنجا بر گشته است و عمده عمل کردنت باید هر چه زودتر در باب نظام ملی اقدام کرد و ارجاع بکمسیون جنگ نمود

بانک کمیته خارج از مجلس از صاحب منصبان عام تشکیل گردد که نظامنامه در این باب نوشته و زودتر اقدام شود که ملت مأیوس نشوند و همچنین در خصوص بانک ملی که مکرر مذاکره شده و تمام و کلا تصویب نموده اند خوب است این تصویب هم به فعالیت بیاید و بدیهی است اجرای هر کاری هم با دولت است و باید اقدامات نمایند چنانچه حضرت حجه الاسلام آقای آخوند ملا کاظم خراسانی مرقوم فرموده اند و مکرر این مطلب اظهار شده و بمساجه گذشته است .

رئیس - چون وقت گذشته و این مطلب هم اهمیت دارد باشد برای روز شنبه که آقایان و کلام افکار خود را حاضر نموده مجدداً مطرح مذاکره شده و نتیجه صحیح گرفته شود .

آقای سید حسین تقی زاده - بنده آرزوی کم آنچه را که آقایان حجج اسلام نوشته اند تماماً یک معنی دارد و مگر این مسائل در اینجا صحبت شد اما به بعضی از مشکلات دچار گردید و از میان ملی باید نتیجه گرفته شود تمام این سئوالات از عموم ملت ایران بهیچ اسلام عقبات شده و از آنجا بر گشته است و عمده عمل کردنت باید هر چه زودتر در باب نظام ملی اقدام کرد و ارجاع بکمسیون جنگ نمود

بانک کمیته خارج از مجلس از صاحب منصبان عام تشکیل گردد که نظامنامه در این باب نوشته و زودتر اقدام شود که ملت مأیوس نشوند و همچنین در خصوص بانک ملی که مکرر مذاکره شده و تمام و کلا تصویب نموده اند خوب است این تصویب هم به فعالیت بیاید و بدیهی است اجرای هر کاری هم با دولت است و باید اقدامات نمایند چنانچه حضرت حجه الاسلام آقای آخوند ملا کاظم خراسانی مرقوم فرموده اند و مکرر این مطلب اظهار شده و بمساجه گذشته است .

رئیس - چون وقت گذشته و این مطلب هم اهمیت دارد باشد برای روز شنبه که آقایان و کلام افکار خود را حاضر نموده مجدداً مطرح مذاکره شده و نتیجه صحیح گرفته شود .

(مجلس ختم شد)

مذاکرات روز شنبه ۹ شهر

ربیع الاول دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات پنجشنبه هفتم آذرماه ۱۳۲۰ در این مجلس قریب آن قرائت کردند .

نایب رئیس - ابتدا شروع میشود بقرائت قانون انجمن تجارتی .

وکیل التجار - در صورت مجلس روز قبل جناب رئیس فراد دادماند که اول در خصوص نظام ملی صحبت بشود و بعد قانون تجارت مطرح گردد .

نایب رئیس - صحیح است ولی رئیس گفتند بنا بود در این باب شرحی نوشته بشود نوشته نشده لهذا باشد برای روز دیگر .

(در این موقع شروع بقرائت قانون تجارتی گردید و چندین مواد آن مطرح مذاکره و تنقیح شده شروع بمذاکرات دیگر شد)

نایب رئیس - اطلاعاً عرض میشود فردا سه ساعت بقرب مانده مجلس خصوصی تشکیل میشود و روز سه شنبه هم سه ساعت قبل از غروب تشکیل شده و مطرح مذاکره همان قانون تجارتیست .

آقای سید عبدالقادر مجتهد - این اظهارات

ملت خیلی مهم است و در این باب باید ملاحظه کرد که تکلیف آنها معلوم باشد.

نایب رئیس - مقصود از اظهارات این اجتماع را نمی دانم چیست و کدام است اینها چند فقره اظهار داشتند یکی اینکه اشغالی را که گرفتار کرده اند برخلاف قانون اقدام نکرده اند و یکی هم چرا آنها را بدلیه نبرده و پاکستان برده اند یکی هم اینکه استنطاق آنها علنی باشد و در ضمن اظهار اولی خودشان هم بیان کردند اشغالی که مرتکب خلاف قانون شده اند باید استنطاق نموده مجازات بدهند و فعلاً از اظهارات ملت دو فقره بعمل آمده یکی آنکه این اشغالی را از گلستان بدلیه آورده اند و یکی هم در خصوص استنطاق است که در روز و روزهای استنطاق علنی شده است و از وکلا هم حضور داشتند.

آقای سعید عبداللہ مجتهد - آقایان و کلا که در روز در استنطاق حضور داشتند خوبست ما حاصل آنرا بجهت اطلاع بگویند.

نایب رئیس - در این بکده ما مورین مخالف قانون اساسی رفتار کرده اند شبهه نیست و کسی شک ندارد حتی خود وزراء هم در این بکده با قانون اساسی مخالفت شده اقرار نمودند فرض این بود آنچه را که از استنطاق اطلاع دارید بگویند.

حسینقلی خان نواب - امروز در وزارت خارجه آن دو نفر را که رعیت خارجه هستند حاضر کردند و حاجاب الدوله هم از طرف اعلیحضرت بودند آنها استنطاق شده چیزی هم معلوم نشد که کسی در این سوه قصد دخالت داشته است.

نایب رئیس - بلی حرف در این نبود که کسی را استنطاق نکنند مسئله در این بوده است که چرا مخالفت قانون اساسی شده است و مجلس هم این چند روزه اقدامات خود را نموده و کوتاهی نکرده الا این که وزراء وقت خواستند و باید یکدوسه روزی صبر کنند البته اقدامات شده و جبران خواهد شد.

آقای سعید عبداللہ مجتهد - اجمال آنچه در وزارت خارجه استنطاق کرده اند همان است که آقای نواب و سایرین گفتند ولی آنچه حرفشان قانونی است که بگویند چرا این اشغالی را از مجرای قانونی گرفتار نکرده اند و آنها هم می خواهند قانوناً جواب بدهند لابد چند روزی طول خواهد کشید باین زودی نمیشود که تصفیه شود.

نایب رئیس - الان هم جمعی از آقایان و کلا در کمیسیون خارجه مشغول همین مذاکره هستند.

آقای سعید عبداللہ مجتهد - مقصود اینست که از این عجله مردم می ترسم کار را از دست ما هم بگیرند باید یک فرجه بماند بدهند که قانوناً با وزراء سوال و جواب شده و نتیجه را با آنها اطلاع بدهیم.

وکیل التجار - در گرفتن حضرات گفتگویی نبوده البته رئیس نظمه هر کس را می خواهد می گیرد استنطاق می نمایند ولی گفتگو در ترتیب گرفتن آنها بود که باید از مجرای قانونی باشد نه اینکه یک دستخط بی امضا راستن فرار داده و آنرا اجری بدارند زیرا که بموجب قانون شخص اعلیحضرت مقدس بود و وزراء مشغول هستند و حالاً طرف مسئولیت که یکی وزیر داخله و دیگری وزیر عدلیه است آنها

هم می گویند اطلاع نداریم حرف اینست این حاکی که دستخط را اجری کرده و مخالفت قانون اساسی نموده اگر قانون نمی داند چرا باید حکومت کند و اگر می داند چرا مخالفت کرده باید آن شخص را خواست و استنطاق نموده مجازات بشود زیرا که خود وزراء هم مقررند بر اینکه خلاف قانون شده و مقصود این است که چرا در این چند روزه در جلب آنها بدلیه مسامحه می شود.

آقای سعید عبداللہ مجتهد - این کلام اینکه فرمودید صحیح است ولی گفتگوی این مسئله که با وزراء باید حالی کرد که قانون مستثنی ندارد و آنها بیکه خلاف قانون رفتار کرده اند باید در تحت استنطاق بیایند چند روزی طول دارد و باین عجله که مردم دارند ممکن نیست پس خوبست یک فرجه بدهند که مذاکرات این مسئله با وزراء شده و نتیجه گرفته شود.

آقای شیخ محمدعلی - بنده خجالت میکشم از اهالی ولایات بیده که امان فرستاده اند در اینجا و اطینان دارند که مشغول کار هستند و همچنین از حجج اسلام که هر روزه یک صدمه بوجود مبارکشان وارد می آید این اشغالی میل ندارند که ما استقلال ملی داشته باشیم و هر روزه یک موانعی پیش می آورند بنده از اراضی گرفته ام باز هم میکویم که ما و کلا نباید در اینجا بنشینیم مگر اینکه فصل فصل از قانون اساسی مجری شود مادامی که قانون اساسی مجری نشود و ماندنیم که مشروطه هستیم در اینجا نیستن و قانون وضع نمودن چه فایده دارد.

نایب رئیس - در این موقع لازمست مسئله بجناب عالی عرض نمایم که معلوم است که مشروطه هستند و مملکت مشروطه شده و همچنین افراد ملت را بستند و می دانند اگر میدانستند امروز این طور این اجتماع بجهت خلاف قانونی که شده نمیگردد و کدام این است که کسی هم نتواند با اساس مشروطیت صدمه بزند منتها این است که اکثر اینها هنوز درست منی مشروطیت و حکومتی نوسون را نمیدانند باین ملاحظه شاید بعضی اوقات اشتباه کرده و خلاف قانون رفتار کنند.

آقای شیخ حسین - این قانون اساسی همان قانون اساسی است که با مرحوم مظفرالدین شاه در فصل بصلحت گفتگو کرده و باجه زحمتها گرفتیم و همین طور با مساعدت حضرات حجج اسلام باشخص مقدس اعلیحضرت محمد علی شاه چه گفتگو ها شد تا این قانون اساسی بدست آمد برای این که حق سلطنت و ملت از هم مجزی و معلوم باشد و بنده در حضور حجج اسلام قسم خوردم که سلطنت و ملت خیانت نکند و نگذارم یک ذره از حق سلطنت طرف ملت و از حق ملت طرف سلطنت برود پس عرض میکنم حالاً که زمان عین الدوله نیست و فرضاً که این اشغالی مقرر هم باشند عیال و اطفال آنها که مقصر نیستند در این صورت اشغالی که شب بخلاف قانون در خانه آنها ریخته و اهل و عیال آنها را مضطرب کرده اند باید بدلیه جلب و استنطاق شده و مجازات شوند.

رئیس - در این باب چند روز است که با وزراء مشغول مذاکره بودیم و چنین صلاح دانستیم که یک کمیسیونی از جمعی آقایان و کلا

و وزراء تشکیل شود و در این باب گفتگو شود آقایان در منزل جناب صنیع الدوله تشریف برده و با وزراء کمیسیون کرده اند و آقایانی که حضور داشته آقای آقا میرزا محسن و آقای نقی زاده و آقای وثوق الدوله و آقای مستشار الدوله و آقای حکیم الملک و آقای حاج مین التجار بوده اند و البته نتیجه مذاکرات آنها را اظهار میفرمایند.

مستشار الدوله - بنوری که جناب رئیس فرمودند با وزراء جهت مبارزه حاضر شدیم چون قصد طرفین جز استکشاف حقیقت امر نبوده که هر کس مرتکب سوه صدمه شده مجازات برسد و همچنین اشغالی که خلاف قانون رفتار کرده اند استنطاق شده معلوم شود و مجازات برسد و بتباین بین عقاید وزراء و کلا نبوده و تقریباً مقصود یکی بوده و چون مراد بود که استنطاق این دو نفر که گرفتار شده اند معلوم شود که ضامن هم مشار ما مورین با آنها مکشوف شود و آنها هم روز در ضمن استنطاق این دو نفر معلوم شد و فرار شد که مراد اشغالی که مرتکب خلاف قانون شده اند در تحت استنطاق در آیند و استنطاق متهمین و مرتکبین خلاف قانون هم منوط بیکدیگر نخواهد بود فقط اظهاری که وزراء داشته این بود که در روز در استنطاق این اشغالی اجتماع زیاد شده و بی ترتیب بوده خوب است صدمه که از طرف ملت حاضر میشوند معین شود و دارای بلیط باشند که اجتماع فوق العاده فراهم نشود آقایان و کلا هم که باید حاضر شوند البته حضور بهم میرسانند.

آقای سعید حسن نقی زاده - بنده آنچه را که جناب آقای شیخ حسین فرمودند تکرار نمیکنم و فقط قول ایشان را تحسین مینمایم در این که استنطاق ما مورین نظمه اولیای دولت فوری مسامحه داشته.

تا اینکه استنطاق آن دو نفر تمام شود و حال که استنطاق آنها معلوم شد قرار شد که ما مورین را هم از فردا استنطاق نمایند ولی که صورت استنطاق این دو نفر را خوانند مثل این که بنده در خواب بوده ام و بیدار شده می بینم که در زمان عین الدوله هستم و این ترتیب متانی بمانندگی ملت است که ما این جا بنشینیم و این طور مخالف قانون اساسی رفتار کنند و اشغالی تصفیه را در آن وقت شب زنجیر کرده بپزند و در آن سرها نگاه دارند و این اشغالی گمان میکنند که اگر چند دوره هم از مشروطیت بگذرد باز میتوانند مثل افراسیاب و طهمورث رفتار کنند ولی وزراء قول دادند و متعهد شدند که از فردا آنها را استنطاق کنند و مجازات دهند.

آقای میرزا فضلعلی آقا - ملت برای تحصیل قانون اساسی که آسایش خود را در عمل بآن می دانند تا بیحال کمال جدوجهد و تحمل این همه مشقات را نموده و حال را موقع نتیجه و بروز نمره دانسته اند در این موقع که خلاف مأمور و مترقی نشان ظاهر میشود بیجانان بیشتر و - لا تر از مراتب اولیه شده و می شود میگویند که خلاف قانون از چند نفر صادر شده و مخالف قانون خواه و وزیر باشد خواه امیر خواه پلیس خواه فقید باید در مسکه استنطاق و مجازات شوند و مسامحه بجز این که قول صریح بهمیم کفر را شروع با استنطاق کسانی که نسبت مخالفت قانون بآن ها داده می شود شده و مجازات میرسد چاره نداریم و گر نه هیچان ملی را نتوان ساکت نمود بلی هرگز ملت در تعاقب مرتکبین عمل شایع بسببم حرفی نخواهند داشت و باید اورام خوانند خواست.

آقا میرزا مرتضی قلی خان - ایستادگی

که قرار شده است فردا مرتکبین خلاف قانون استنطاق شوند صبح است و امیدواریم که بزودی استنطاق شده و مجازات داده شوند ولی میخوام از امضای کمیسیون بیرسم که آیا این اشخاص باحالت مأموریتی که دارند استنطاق خواهند شد یا سلب مأموریت از آنها شده و بعد استنطاق می شوند .

مستشارالدوله - بدیهی است که باید بدو استنطاق شده و بعد بدو به تعصیر بآنها مجازات داده شود و شاید آنوقت یکی از مجازات آنها سلب شئونات از آنها باشد .

وکیل الرعایا - عقیده حقیر این است معطل را طوری شروع میکنند که بعضی وکلا امر را مشتبه میکنند باید دانست این اسبابها را چه طایفه فراهم میآورند شاهنشاه عادل ما خود شخصه حافظ و نگاهبان و مجری قانون است بیش از وکلا مابلی است که امور از مجرای قانون عبور نمایند لکن اشخاصی که میخواهند کمافی السابق مشغول هوا پرستی باشند هنوز هم در دربار ایران نفوذی دارند و خاطر مبارک شاهنشاه را از ملت مکدر می نمایند و برای رسیدن باین مقصد شاید یکی از اسبابها را هم اندازی تصور کرده اند ما وکلا که باید حقوق سلطنت را محفوظ بداریم هر چه سعی داریم باید در اینمورد بنمائیم که بعضی اشخاص باغرض و هوا پرست از دربار ایران دستشان کوتاه بشود که شاهنشاه عادل مابا کمال راحت و خوبی از حال رها یا و عموم ملت کمالا مطلع شود مادامی که این قبیل اشخاص بآن مقام مقدس مقاصد خودشان را عرضه نمایند تصور نمیکنم پادشاه ایران و ملت ایران آسایشی تمام حاصل نمایند باین اسبابها هم بشرطیت ایران تزلزل وارد نخواهد شد و نتیجه که از این اسبابها می برند اینست که مجلس را مشغول میکنند نمیتواند بوظیفه خود عمل نماید هر چه زودتر باید اسبابی فراهم نمود که این افراد تبدیل بشخص شایسته ملت دوست و وطن پرست بشوند بعقیده حقیر علاج این است و بس .

آقا سید عبداللّه مجتهد - البته تمام اینها صحیح است ولی فعلا باید اینمردم راساکت گردو بایند استمهالی نود و چند روزی معین کرد که نتیجه صحیح گرفته شده و بآنها جواب داده شود .

رئیس - همین طور که فرمودید صحیح است همین مسئله که آقای مستشارالدوله گفته نتیجه کمیسیون امروز بود خوب است بملت اظهار شود که آنها باطمینان خاطر بروند خانههای خودشان و تا روز پنجشنبه نامل نمایند و اشخاصی هم که باید نظارت در استنطاق داشته باشند معین کرده و بعد بآنها اطلاع می دهیم و فردا هم مجلس خصوصی خواهد بود .

مذاکرات روز سه شنبه ۱۳
شهر ربیع اول ۱۳۲۶
دارالشورای ملی
خلاصه مذاکرات روز شنبه نهم را آقا میرزا مرتضی قلیخان قرائت کردند .
نایب رئیس - مطرح مذاکرات بقیه قانون انجمن تجارتنی است .
(شروع بقرائت قانون انجمن تجارتنی شده چندین مواد آن تصحیح و تصویب شده شروع به مباحثات لازم شد)

رئیس - میشی که دیشب از طرف وکلای محترم انتخاب شدند از برای شرفیابی حضور مبارک اعلیحضرت همایونی سه ساعت بفرود مانده شرفیابی حاصل کردند که تفصیل آنرا (جناب حاجی امام جمعه) و (آقای حاج سید نصرالله) و (آقای مستشارالدوله) و (آقای حسین قلیخان نواب) و (آقای حاج معین التجار) و (آقای حاجی محمد اسمعیل آقا) فردا فرد عرض خواهند کرد بنده همین قدر می توانم بگویم که تمام آمال و آرزوی اعلیحضرت اجرای مواد قانون اساسی است و منتهی درجه ملت را دوست داشته اند و میدارند و این ملت را بمنزله اولاد خود میدانند و بهیچوجه تفاوت و معایرتی در بین اولاد خود و ملت نمیگذرانند .

آقای حاج امام جمعه - همان طور که جناب رئیس فرمودند تقریباً سه ساعت و نیم بفرود مانده بدربار رفتیم پیش از آنکه شرفیاب حضور اعلیحضرت همایونی بشویم در منزل وزیر دربار با هیئت وزراء و جمعی از محترمین مملکت مثل جناب عضدالملک و نیرالدوله مجلسی تشکیل داده مطالبی که دلخواه ملت و وکلا بود گفتگو کردیم و آقایای قیل از ما شرفیاب شده و خیلی طول دادند اگر چه همه آنها را ما زمان مراجعت ملاقات نکرده فقط جناب صنیع الدوله را ملاقات کردیم معلوم شد که مطالب را تماماً نتوانسته بودند در حضور همایونی بقبولانند بعد که ما شرفیاب شدیم اولاً اشتباهی که در خاطر مقدس ملوکانه کرده بودند این بود که ملت نمیخواهند آن اشخاصیکه سوء قصد نسبت بذات همایونی نموده اند دستگیر و استنطاق و مجازات شوند میخواستند باین ترتیب آن مطلب را از میان ببرند بعد ما عرض کردیم زمانی که ما شرفیاب حضور همایونی میشویم اگر چه آن اہت سلطنتی مانع است و ما نمیتوانیم آنچه را که مقصود باطنی خودمان است بطور کامل اظهار نمائیم ولی تکلیف ما است آنچه را که صلاح مملکت است عرض نمائیم فرمودند بگوئید عرض کردیم این قانون اساسی بجهت این نوشته شده که فاضل بین حدود سلطنت و ملت باشد اعلیحضرت تصدیق فرمودند بعد عرض شد که چون بعضی از این مواد قانون اساسی مبتلا به عموم است که تمام افراد ملت از ضعف و قوی چشم داشت بان دارند اینست که اجرای این ماده که فی الجمله تا خیر افتاده ملت بهیچان آمده استمداء دارند که اجرا شود اعلیحضرت فرمودند که اگر بدنام رضایت ملت در اینست که من بعد ما از آن اشخاص که سوء قصد من نمودند تعقیب نمائیم دیگر اقدامی نمیکنم و رضایت ملت را میخوام و عفو و اغماض از این اشخاص می نمایم دو باره عرض شد که مقصود ملت این نیست که اشخاص مرتکبین گرفتار نشده و مجازات نرسد بلکه ملت کمال جدوجهد را دارند که این اشخاص دستگیر شده بمجازات برسند زیرا وقتی که سوء قصدی نسبت بسطان مملکت نمودند دیگر برای افراد ملت امنیت نخواهد بود و بیک اندازه رفیع شیبه از خاطر مبارک شده و فرمودند من هیچوقت راضی نمی شوم که خلاف قانونی در مملکت بشود و هیچ قصدی ندارم فردا میگویم حاکم و مأمورین نظمی و غیره حاضر شوند در استنطاق .

مستشارالدوله - همان طور که جناب آقای حاجی امام جمعه فرمودند احتمالی از مفصل بود معلوم است آنچه که در حضور همایونی سؤال و جواب شده است ذهن ما حکمایت ضبط آن را نمی کند ولی احتمالاً این است که افتاء شبیهه در ضمن مبارک اعلیحضرت کرده بودند که آن اشخاصی که سوء قصد نسبت باعلیحضرت نموده اند استنطاق نشوند و این مطلب منکشف نکردند از این مسئله تا یک اندازه رفیع شیبه از خاطر مبارک همایونی شده مطلب دیگر این بود که خاطر مبارک را متوجه این نکته کرده بودند که اگر استنطاق مأمورین اقدام شود استنطاق آن اشخاص از میان خواهد رفت رفیع این شبهه هم شد باین معنی که این دو استنطاق بایکدیگر منافی نیست مسئله دیگر این بود که باعلیحضرت مشتبہ نموده بودند که در این مورد مخالفت با قانون اساسی شده این مسئله هم چون قانون اساسی حاضر بود مواد راجع بآن قرائت شد معلوم شد که مخالفت قانون شده چیزی که هست چون این مملکت تازه قانونی شده اینست که درست الفتات بمواد قانون نمی شود از این جهت این اشتباهات گاهی برای بعضی حاصل میشود بالاخره بعد از مذاکرات زیاد اعلیحضرت همایونی اظهار کمال همراهی را نموده و قرار شد که حاکم و رئیس نظمی از آنجائی که جزو نظامی هستند باین مناسبت فردا در وزارت جنگ استنطاق شوند .

آقا سید حسن تقی زاده - همان طور که جناب حاج امام جمعه فرموده اند عمده و روح قانون اساسی مملکت همان امنیت مالی و جانی شخصی و افراد ملت است در ممالک مستبدانه خصوص در ایران هیچ وقت ملت در امان نموده و همیشه به مال و جان آنها تعدی میشد در این دو ساله ادواری که از برای ماطلی شد چنانچه در روزنامه های خارجه هم نوشته شده که ملت ایران اتصالاً قانون اساسی می خواهند و ما نمیدانیم قانون اساسی اینها کی تمام خواهد شد اگر ما این ادوار را طی نمیگردیم قانون اساسی ما محکم نمیشد زیرا که قانون فقط کاغذ و مرکب است تا این طور نشود مجازات مرتکبین خلاف قانون معلوم نمی شود و در این چند موقع هم اعلیحضرت همایونی نیت مقدس خود را در استحکام اساس مشروطیت ظاهر فرموده اند و امیدواریم که ما هم ادای تشکرات خود را فعلی بنمائیم چنانچه تکلیف مجلس نبود مہمذا دربار گرفتاری اشخاصی که سوء قصد در باره اعلیحضرت نموده اند با وزراء مکرر مذاکره بجداً مطالبه شده است ما باید یک درجه بالاتر رفته و خدمت را تکمیل بنمائیم بهمان طور که آتشب عرض کرد باید یک مجلس فوق العاده تشکیل داده و در گرفتاری آن اشخاص دخالت نمائیم تا مثل آفتاب روشن شود و جای شبیه باقی نماند و گمانم این است که این خدمت بزرگی است که باعلیحضرت همایونی کردیم .

آقای حاج امام جمعه - غیر از این که اجرای قانون اساسی وظیفه اعلیحضرت است که رئیس قوه مجریه است در این موقع که پیشگاه مقدس ایشان افتاء شبیهه کرده اند باز هم اعلیحضرت همایونی این طور همراهی می فرمایند پس باید مجلس و عموم ملت همه اظهار تشکرات قلبی و نهایت همراهی را در گرفتاری مرتکبین سوء قصد بنمایند .